

Een interview met Monique Volman

Naar aanleiding van haar presentatie op de aankomende OGO-conferentie 18 maart 2015 in de Reehorst, Ede.

De titel van je lezing op de OGO-conferentie is: 'Een verhaal over jezelf: leerling- en leerkrachtidentiteit in Ontwikkelingsgericht Onderwijs'. Wat is het verhaal over de ontwikkeling van je eigen professionele identiteit?

Marjolein Dobber

Ik kom uit een onderwijsgezin, mijn vader was directeur en leraar Frans, mijn moeder was lerares Frans. Het ging vaak over school bij ons aan tafel. Ik wilde zelf iets anders, dus ging pedagogiek studeren, maar kwam al snel uit bij onderwijskunde. Dan blijkt je je toch met dezelfde vragen bezig te houden als je ouders. Achteraf denk ik dat voor die keuze twee ervaringen belangrijk waren, waarbij ik ontdekte dat onderwijs ertoe doet en ik de wens ontwikkelde op dat punt iets bij te dragen. De eerste ervaring was op een basisschool, waar een vervelende sfeer hing in het team. Het was er niet fijn, ik werd soms misselijk als ik naar school ging. Uiteindelijk mocht ik naar een Montessorischool, dat vond ik heerlijk! Je mocht naar de bibliotheek en daar zelf boekjes pakken over het waterhoentje, daar een werkstuk over maken en tekenen. Ik ben van heel ongelukkig heel gelukkig op school geworden.

De tweede ervaring was in het voortgezet onderwijs. Voor wiskunde haalde ik het eerste jaar een 9, in de tweede een 8, en in de derde een 4. Ik herinner me dat de leraar me uitschold

omdat ik tijdens een proefwerk vroeg of je bij som 3 de formule van bladzijde 53 moest gebruiken. Ik snapte namelijk niet waar het echt over ging, maar ik kon wel goed uit m'n hoofd leren. Daarna kwam ik in de klas bij een wiskunde leraar die z'n tijd ver vooruit was. Hij liet ons in groepjes werken. Ik herinner me nog goed dat we tolletjes gingen maken die hij gebruikte om kansberekening uit te leggen. Ik had een gezellig groepje en we werkten ook echt en ging wiskunde daardoor weer leuk vinden. Dat was een heel vormende ervaring. Daardoor zag ik ook het belang van eigen verantwoordelijkheid en zelf dingen mogen uitzoeken.

Op de universiteit ontdekte ik dat je gegrepen kunt zijn door een inzicht, de ervaring dat de wereld een kwartslag draait omdat je ineens begrijpt hoe dingen werken, of ze anders ziet. Dat gebeurde toen ik in aanraking kwam met de Cultuurhistorische Theorie. Toen ik van de universiteit af was, ontdekte ik dat ik graag bezig wil zijn met ideeën, maar dat ik ook praktisch ingesteld ben en graag handen en voeten aan ideeën geef. Hoogleraar

zijn is een fantastische baan, de druk is wel hoog op de universiteit, maar de combinatie van samen met intelligente mensen onderzoek kunnen doen en onderwijs geven aan mensen die in de klas staan en daarnaast studeren vind ik heel inspirerend.

Wat is volgens jou het belang van verhalen in onderwijs?

Het is een manier om iets door te geven aan andere generaties. Ik ben zelf erg opgegroeid met verhalen, mijn oma kwam uit de Ardennen, ze was niet-Nederlands, dat is denk ik ook waarom ik iets met het onderwerp Funds of Knowledge heb. Er waren veel verhalen in mijn familie over hoe het daar was, over de oorlog. Dat vond ik als kind heerlijk, verhalen maken dat je ergens bij hoort. Je wordt daardoor onderdeel van een traditie. Daarnaast is zelf verhalen vertellen ook creëren, vormgeven. En in onderwijs bieden verhalen context en een emotionele dimensie. Ze kunnen leerling het belang van leerstof laten ervaren en het verband tussen stukjes kennis duidelijk maken.

Hoe dragen leerkrachten bij aan de identiteitsontwikkeling van kinderen?

Dat doen ze altijd, maar vaak niet bewust. Kinderen zitten zoveel uren op school, ze doen er belangrijke ervaringen op. Dat is vaak helemaal niet expliciet en bewust, dat zie je ook in mijn verhaal. Het is belangrijk dat leraren zich ervan bewust zijn dat hoe ze met kinderen communiceren, hoe ze contact tussen kinderen faciliteren en organiseren, heel erg bepalend is voor hoe kinderen naar zichzelf gaan kijken en over zichzelf denken.

Ik denk dat dit steeds meer een taak van onderwijs is. De wereld is zo ingewikkeld en verwarrend. Identiteit ontwikkelen is nu iets anders dan vroeger. Nu moeten kinderen veel kiezen en verwerken, dus het is een taak van school om te helpen om die identiteit te ontwikkelen. Er wordt op school weinig gedaan met de buitenschoolse identiteit of de Funds of Knowledge van kinderen. Toen ik bij het Kohnstamm-instituut werkte, mijn eerste onderzoeksbaan, deed ik onderzoek naar de Brede School. Er was een project waarin kinderen hun tekening gingen dansen. Een verlegen Surinaams meisje deed dat prachtig. Ik interviewde later haar juf, die gaf aan dat ze een heel ander kind zag dan in de klas, ze was blij dat ze nu wist dat dit kind ook zó is. OGO is hier al goed in, in het meeste traditionele onderwijs heb je iets bijzonders nodig om iets anders van een kind te zien.

Hoe kunnen leerkrachten op verhaal komen over hun eigen identiteitsontwikkeling?

In deze tijd is een expliciete OGO-leerkrachtidentiteit nodig, omdat je constant ter verantwoording wordt geroepen. Eén deel van het verhaal is dat je laat zien dat je CITO-scores in orde zijn, een ander deel is vertellen wat je zelf met leerlingen wil bereiken, hoe

je daar aan werkt en waarom zo. Ik zou graag instrumenten ontwikkelen waarmee we vat kunnen krijgen op de identiteitsontwikkeling van leerlingen. Bij een 'onderzoekende houding' van de leerkracht gaat erom dat je blijft nadenken over hoe onderwijs beter kan en dat je wil weten wat het voor kinderen oplevert als je iets probeert, en

Fotografie: Hanneke Verkleij

daar dus informatie over verzamelt. Leerkrachtidentiteit kun je niet alléén opbouwen, het is belangrijk dat je dat als team met elkaar doet onder leiding van een inspirerende schoolleider. Een student van mij deed een casestudy naar een school waar uit een vragenlijst bleek dat team en schoolleider een sterke onderzoekende houding hadden. Opvallend was dat de onderzoekende houding in de school steeds werd gerelateerd aan de visie van de school, daar had de schoolleider een belangrijke rol in. Dingen werden in het team gedeeld, want de vraag: 'hoe willen wij onderwijs geven?' kun je niet alleen beantwoorden. Wat je daar ook zag was dat een onderzoekende cultuur een organisatiestructuur als basis moet hebben.

Hoe kunnen scholen en schoolstructuur ervoor zorgen dat identiteitsontwikkeling van leerlingen de ruimte krijgt?

Leerlingen door methodes heen helpen met als doel om aan het eind de citotoets goed te kunnen maken, is misschien nuttig maar ook erg kaal. Leerlingen leren dan hoe je een goede leerling kunt zijn, ze ontwikkelen een leerling-identiteit. Ze ontwikkelen een beeld van hoe goed ze zijn in het opdoen van kennis en vaardigheden die anderen voor hun toekomst belangrijk vinden. Maar op een OGO school, en sommige verwante concepten, ben je bezig met identiteitsontwikkeling in bredere zin: iemand worden die in deze samenleving kan functioneren, die snapt wat er in de wereld gebeurt, daar iets van vindt en er een steentje aan kan bijdragen. Dat kun je bereiken door leren te organiseren als 'leren participeren in de sociaal-culturele activiteiten die in onze samenleving van belang zijn'. Burgerschapsvorming en identiteitsontwikkeling horen daarom voor mij bij elkaar.

In de lezing wil ik het onder andere hebben over de vraag of leeridentiteit en leerlingidentiteit hetzelfde is. Ik zou leeridentiteit breder willen maken, zodat ook het leren van een sport, of het leren van dagelijkse zaken als koken erbij horen, maar leerlingen ervaren dat meestal niet als 'leren' dus het is lastig om het er over te hebben. Ik vind 'leeridentiteit' een belangrijk onderwerp omdat politici de mond vol hebben over de kenniseconomie, een leven lang blijven leren, terwijl zestig procent van de leerlingen op school het idee krijgt dat leren niet leuk is, dat het niks voor hen is. Dan doe je iets verkeerd. Het is belangrijk om veel bewuster met die leeridentiteit bezig te zijn.

Prof. dr. Monique Volman is werkzaam als hoogleraar op de Universiteit van Amsterdam.

Marjolein Dobber is werkzaam als universitair docent op de Vrije Universiteit Amsterdam.

Op 18 maart tijdens de OGO-conferentie in Ede houdt Monique Volman een lezing over leerling- en leerkrachtidentiteit.

Meer informatie hierover kunt u vinden op: www.ogo-academie.nl.